

niant, utpote qui præ cæteris Christianis terrena spernere tenentur, & vulgares usuræ eis vitio sunt, Concilium Nicænum ab officio eos removendos censet, quod pluribus Canonibus instauratum est. c. 2. & passim. D. 47.

82 Inde veteres crimina canonica dixere, quibus regulæ ecclesiasticæ censuram, ordinem, processumque pœnitentiæ luctuosæ definierunt. Jure novo crimina ecclesiastica vocantur, quæ tribunali ecclesiastico pro utroque foro vindicantur, ut civili judici nihil relinquatur, nisi pium obsequium exequendi sententiam ecclesiasticam. c. 13. §. 3. de Heret. & alibi.

83 Recentioribus moribus omnia fere hæc crimina censentur mixti fori, diverso sensu; utpote vel ad effectum præventionis; vel ad diversitatem pœnarum, quia censuræ propriæ sunt Potestatis ecclesiasticæ: mulctæ vero, aliæque castigationes referuntur ad civilem jurisdictionem; vel ad qualitatem personarum. Delictum enim Clerici, veluti ecclesiasticum, reservatur Judici ecclesiastico: delictum vero laici remittitur ad forum Judicis sæcularis. Unde hæc ex consuetudine, & usu cujusque regionis haurire oportet.

84 In morali doctrina superest inviolabilis auctoritas Pastorum, quævis crimina per gravitatem sacræ prædicationis compescendi. Quid eo officio salubrius? Inquit in veteri lege Dominus (a): *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum.* Et alibi (b): *Speculatorem dedi te domui Israel. Audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium: morte morieris: non fueris locutus, ut se custodiat à via sua; ipse impius in impietate morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* En & in nova lege sententiam S. Apostoli (c): *Testificor coram Deo, & Jesu Christo, qui judicaturus est vivos, & mortuos, per adventum ipsius, & regnum ejus: prædica verbum, insta opportune, importune; argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.* Quid præclarior exemplo S. Chrysostomi (d) ad abolendas vulgares corruptelas! *Primum igitur, ait, persuademus, ut — fuga in melius mutationem faciat: etsi heri, & nudius tertius de hac vobis locutus sum materia; neque tamen hodie desistam, neque cras, neque perinde eandem persuadere. Et quid dico crastinam, aut tertiam diem? Donec vos correctos videam, non absistam, si enim*

(a) Isai. cap. 58. (b) Ezech. 33. (c) 2. Timoth. 4.

(d) S. Chrys. hom. 15. ad Pop. Antioch.

legem prævaricantes non erubescant; multo magis nos jubentes, ne prævaricemini, admonitione continua confundi non est dignum.

TIT. VI.

De Judicibus Ecclesiasticis.

CAPUT I.

De Judicibus Ordinariis.

1 Sicut olim apud Romanos Judices ordinarii dicti videntur ad distinctionem illorum, qui dantur à Principe extra ordinem: ita & jure Canonico judices ordinarii dicti fuerunt ad differentiam Judicum, qui quasi extra ordinem à Pontifice pro quibusdam causis terminandis delegantur, vocanturque Judices delegati, quæ distinctio occurrit. cap. 5. & 8. de Offic. & Potest. Jud. Delegat. Ubi aperte Judex delegatus distinguitur ab ordinario.

2 Judices ergo ordinarii dicuntur, qui jurisdictionem non ex speciali aliqua delegatione, seu commissione, sed vi suæ dignitatis, seu officii habent, ac exercent. Unde iidem ad exemplum Legatorum natorum dici possunt Judices nati, quasi cum ipsa Prælatura, seu officio cui præficiuntur, absque ulla speciali delegatione Judices nascantur.

3 Inde jure Decretalium Episcopi Judices ordinarii locorum dici cœperant, quia quisque *Episcopus in tota sua Diœcesi jurisdictionem ordinariam* ad exemplum Præsidis civilis agnoscitur habere. Refert. c. 7. de Offic. Judic. Ord. in 6.

4 Veteri jure processus summaris fuit. Juxta Constitutiones Apostolicas (a), si inter duas personas quæstio esset, utraque in judicium veniebat, quibus auditis ferebantur suffragia; ita tamen, ut prius omnem operam impenderent, ut causa amicabiliter componeretur. Episcopus ex suffragiis Cleri sententiam ferebat, & si causæ majoris momenti videbantur, ex tota Diœcesi Clerum congregabat, adinstar Synodi diœcesanæ.

5 Episcopi, majorum præsertim Civitatum, tantis negotiis obruti, tandem cœperant, judicium nonnullarum causarum in quemdam Presbyterum, vel Archidiaconum devol-

Ss 2

(a) Const. Apost. lib. 2. cap. 47.

vere; quod tum magis frequentabatur, ubi jurisdictio episcopalis ad causas quoque civiles laicorum extensa fuit.

6 Quem inde Archidiaconi juri dicendo assuescerent, jurisdictionem sibi delegatam in propriam verterunt, nacti in pluribus diocesis primam instantiam. Hoc exemplo & Abbates, & Capitula, & alii aliarum Ecclesiarum Prælati propriam jurisdictionem sibi arrogarunt. In Concilio Remensi ann. 1148. inter ordinarios judices recensentur Episcopi, Abbates, Archidiaconi, & alii Ecclesiarum Prælati. c. 2. *de Judic.*

7 Hac occasione maluerunt posthac Episcopi delegare Presbyteros, quorum mandata pro lubitu revocari possent. Hos vocarunt Vicarios, vel Officiales. Atque hi ipsi potissimum fuere, qui usum juris Romani in forum ecclesiasticum trahebant. Queritur Petrus Blessensis (a): *Officium Officialium hodie est, jura confundere, suscitare lites, transactiones rescindere, innectere dilationes, suppressere veritatem, fovere mendacium, questum sequi, æquitatem vendere, inhiare exactionibus, versutias concinnare.*

8 Tam uberi proventu corruptis sæculis Officiales fere in immensum succreverunt, quia & Capitula, & alii Ecclesiarum Prælati tales habere volebant; & Episcopi plures nonnumquam in eadem Diocesi, obtentu multitudinis negotiorum, instituēbant, reclamantibus Judicibus sæcularibus, qui perhibebant, Officialium multitudine, quod sæpe verum est, lites auget. En gravamina Comitiorum Norimbergensium (b): *Per leves, ac viles has Officialium personas, in quarum conscientis nulla christianæ pietatis viget ratio, sed tantum sceleratus habendi amor, laici misere, ad vivum usque in bonis suis spoliantur, ac deprædantur.* Hodie singulæ Dioceses non nisi unum habent Officiale, in civitate, vel urbe episcopali residentem, nisi Diocesis se in remotiores provincias extendat, ut in his oporteat peculiarem Officiale institui, ne alias incolæ extra suas Provincias in jus traherentur.

9 Non tantum Episcopi, sed etiam eorum Officiales sunt Judices ordinarii, quia & hi dicuntur ordinariam habere jurisdictionem, cum ordinarie, & per modum regulæ de causis quibuscunque cognoscant, eo quod tribunal Episcopi, & ejus Officialis unum, idemque censeatur. c. 3. *de Appell. in 6.*

10 Reliquum tamen est Episcopo, nonnullas causas sibi peculiariter reservare, aut & alias avocare ab Officiali, tribunal Officialis pro arbitrio visitare, abususque, si qui irrepse-

(a) Petr. Bless. ep. 25. (b) Grav. Norimb. art. 55.

rint, resecare. Præcipit in Concilio Mediolanensi III. (a) S. Carolus: *Quotannis fori sui tribunal visitet Episcopus; inquiratque, an præscripta fori ratio, an præfinita, taxa servetur: tum præterea an, siquæ corruptelæ, siquive abusus irrepserint; an, si quid denique institui, vel emendari oporteat: idque sollicitè imprimis curet, ut eripiantur abusus, tum restituantur quæcunque ad rectam judiciorum formam pertinent.*

11 Et en reformationis exemplum! Concilio Mediolanensi V. habetur (b): *Illud præter cætera munus Episcopi est, ut in suo episcopali foro universis, & singulis jus gratis reddatur. Quamobrem præter id, quod alio Concilio Provinciali (Mediolanensi III.) de muneribus, & donis cavimus, hoc Decreto statuimus, in ordinariis causis, nihil quidquam vel minimum, ne sportularum quidem nomine, nec à sponte etiam dantibus, aut ullo quovis modo à judice illius fori accipi licere. Siquis acceperit, pœnam, lege Julia repetundarum sancitam, ipso facto subeat.*

12 Nostris moribus Officiales plerumque à Vicariis distingui solent. Vicarii Generales, seu majores dicti sunt, quibus voluntaria jurisdictio Episcopi committitur: & Officiales appellati, quibus contentiosa. Censentur & hi jurisdictionem ordinariam habere in oppositione ad delegatos, qui veluti extra ordinem ad certam causam dantur.

13 Judices delegati audiunt, qui jurisdictionem, vel cognitionem causæ habent mandato alterius, ut eam nomine, & vice delegantis exercent. Inquit Jurisconsultus: Is, cui mandata est jurisdictio, fungitur vice ejus, qui mandavit, non sua. L. 16. ff. *de Jurisd. omn. Judic.*

14 Tam diversi Judices invaluerunt in foro ecclesiastico sæculis XII. & XIII. postquam hoc forum ad instar fori civilis regi cœpit, ut causæ non tam ad præscriptum veterum Canonum, quam legum deciderentur. Judicia enim ecclesiastica tum temporis jus strictum, secundum omnes apices subtilioris juris sonabant, ex quibus animi litigantium pascebantur magis, quam sedabantur, nemine quidquam de suo jure remittente.

15 Hac occasione causæ plurimæ tum per appellationes, quæ tunc temporis multiplicari cœperant, tum per exemptiones, quæ succrescebant, Romam delatæ sunt, tanto numero, ut illis decidendis Pontifex impar videretur. Præterea

(a) Conc. Mediolan. III. p. 1. de his, quæ ad episc. for. pert. (b) Conc. Mediolan. V. p. 3. tit. de Episc. & Episc. Jurisd.

rea nec Romæ ob distantiam locorum, ex quibus probationes peti debebant, causæ facile instrui poterant, ut inde necesse fuerit causas plerasque aliis delegare. Atque ita cœperant Pontificum delegationes fieri frequentissime.

16 Sic omnes fere Decretales novi juris nonnisi Papalium delegationum meminere. Cum enim hæ Delegationes nimium multiplicarentur, plurima circa Judicum Delegatorum auctoritatem, & officium dubia sunt mota, quibus elucidandis, ac terminandis vacabant Pontifices per responsa, & constitutiones, quæ inde ab Alexandro III. in novo jure supersunt, sub titulis de Rescriptis, & de Officio, Potestateque Judicis delegati. Enimvero reliquis Episcopis, & Prælatibus sunt sui Officiales, qui pro iudicibus ordinariis reputantur: aut, si hi aliquando aliis jurisdictionem committant, non causam, sed tantum ejus partem, utpote, *ut audiant allegationes, & rationes, & attestaciones recipiant* (quod proprium est Commissarium) in eos rejicere solent, reservata sibi finali decisione. *c. 7. de Potest. Jud. Deleg.*

17 In eo genere Papalium rescriptorum Leges civiles omne punctum ferre videbantur. Sic Pontifices suos delegatos iisdem, aut & majoribus prærogativis, quam de jure civili Judices à Principe dati habent, lætari voluerunt, ut illis jus esset non tantum quandam partem, sed & totam causam subdelegandi. *c. 27. de §. 2. ibi edit. Bohem.*

18 Hac prærogativa eluxerunt Papales Delegati super ipsos Ordinarios ecclesiasticos, civilesque, quibus, etsi à Principe dati essent, qui amplius concessum haud erat, quam notionem, vel aliam partem jurisdictionis subdelegare. *Nov. 60. c. 2.* Id interea ex jure civili reliquit Pontifex, quod à Subdelegato, cui tota jurisdictio est commissa, oporteat non ad Subdelegantem, sed ad ipsum Pontificem appellare. *L. 1. ff. quis, & à quo appell.*

19 Judici suo delegato ideo tantam potestatem adscripsit Pontifex, quia ex ipsius persona iudicium sustinet. Hinc enim & eidem permittitur, & Ordinarios, si necessarium videtur, ad suscipiendam delegationem, vel exequendam sententiam compellere, ita tamen, ut in coactione modum servet, & dignitati personæ deferat. *c. 11. de Offic. Jud. Deleg.*

20 Aliquando & simplicibus Clericis tantum potestatem tribuere poterat, solebatque Pontifex. Cum autem id in deprecationem tum Sedis Apostolicæ, tum & Ordinarium vergere censeretur; sancivit Bonifacius VIII., ut nullis, nisi dignitate præditis, ut Personatum obtinentibus, seu Canonis Cathedralibus causæ auctoritate mandati Apostolici, vel

vel Legatorum ejus committantur. *c. 11. de Rescript in 6.*

21 Præcipit inde Synodus Tridentina (a), ut Judices, quibus vel à Papa, vel ab ejus Legatis, Nuntiisque in partibus causæ delegantur, instructi sint præscriptis illis qualitatibus, quorum quatuor, aut plures nominatim designare oportet in Conciliis provincialibus, aut diocesanis. Unde Judices synodales dicuntur. Spectat hoc Decretum delegationem inferiorum, qui in quadam dignitate constituti in iudicem synodalem deliguntur, tametsi postmodum eam dignitatem resignaverit. Hodie, quia raro Synodi celebrantur, usus invaluit, quod Ordinarii cum consilio Capituli Cathedralis hos iudices deligant. Hac conditione tenentur & ipsi illi Judices delegati, si totam causæ cognitionem subdelegaverint.

22 Quantum vero ad Episcopos, & eorum Officiales, quia ordinarii iudices sunt, eis delegatio à Papa fieri potest, etiam absque speciali designatione in Concilio Provinciali, aut Diocesano; ita, ut & delegatio facta Ordinario sub qualitate transeat ad successorem, quia dignitati facta censetur. *c. 14. de Offic. & Potest. Judic. Deleg.*

23 Delegatus ad causam procedere nequit, nisi literas delegationis exhibuerit. Hinc hodie stylus habet, quod literis citationis exemplum mandati Apostolici inseratur, ut ex ipso rescripto probetur auctoritas citantis. *c. 31. ibi.*

24 Probantur ex illo & fines mandati. Oportet enim strictè formam, & terminos delegationis servare, quia delegatio ad certas personas, aut articulos, aut alias condiciones facta propria auctoritate extendi nequit. *c. 21. eod.*

25 Plerumque solent Pontifices pluribus suas delegationes committere, & quidem vel simpliciter, vel cum clausula: *Quod si non omnes &c.* Si simpliciter plures delegati fuerint, unus sine altero procedere nequit, nisi unus alteri causam subdelegaverit. *c. 6. & 16. de Offic. & Potest. Judic. Deleg.*

26 Si clausula sit conditionalis: *Quod si non omnes interesse velint, aut possint, reliqui in negotio procedant:* rescripsit Pontifex, alios procedere posse, postquam illis constiterit, nonnullos adesse non posse, aut non velle. *c. 21. ibi.*

27 Sæpe Pontifex delegat plures cum clausula: *in solidum, aut, ut omnes, aut duo, aut uno sine altero procedat.* Tunc locus est præventioni, ita tamen, ut impetranti liberum sit, rescriptum ad alios revocare, si prior vel non potuerit, vel non voluerit in causa procedere. Displicet nonnullis in hodierno stylo, quod Judices ex hac, vel alia clausula ad bene-

(a) Trid. sess. 25. cap. 10.

neplacitum partis, ut sibi Judicem ex designatis libere eligere possit, denominentur. c. 8. de Offic. Judic. Deleg.

28 Cum primitus Judices delegari cœperunt, sicuti omnimoda erat circa Personas delegatas libertas delegantis, ita quoque quoad locum, in quo iudicium delegationis esset peragendum, nulla fuit restrictio, invaluitque, quod Papa posset soleretque novo jure in locis remotioribus iudices delegare, ut partes coram eis in remotioribus regionibus comparere tenerentur. Hac occasione Concilium Lateranense prohibuit: *Nequis ultra duas dietas (vulgares) extra suam Diœcesin per literas Apostolicas ad iudicium trahi posse.* Refert. c. 28. de Rescript.

29 Bonifacius VIII. evocationem extra Diœcesin, si juxta esset causa, ad unam dietam contraxit. *Nullus tamen eorum, inquit, ultra unam dietam à fine suæ diœceseos* (quandoquidem ambo ejusdem Diœcesis fuerint) *valeat conveniri; aut si actor, & reus diversæ Diœcesis, seu civitatis fuerint, dummodo locus, ad quem eum traxerit, ultra unam dietam minime fuerit remotus.* Refert. c. 11. §. 1. & 2. de Rescript. in 6.

30 Atque huic restrictioni tum in prima, tum in secunda, & ulteriori instantia locus est. *In Gallia, ajunt Pragmatici, debet causa delegari in Diœcesi, in qua appellatus dedit, aut in ea, in qua prima instantia fuit facta:* aut si justa causa sit evocationis, infra unam dietam extra Diœcesin: *Alias appellatur ab ea rescripti obtentione, tanquam ab abusu.*

31 Est frequentior usus appellationum ab abusu, in incolæ ad Judices delegatos extra regnum trahantur. Nam passim civilia statuta, aut privilegia vetant, quemquam indigenarum extra provinciam causam dicere, etiamsi partes ad exteros Judices ultro suas lites deferre vellent. Sic & SS. Congregatio Concilii Tridentini ann. 1615. respondit, dicti SS. Concilii mentem haud fuisse, nec esse, statutis, & privilegiis hujusmodi derogare.

32 Enimvero his salvis, alicubi Concilii Decreta promulgare placuit (a). Hinc Belgæ Concilii Decretum, quod cognitionem adhibendam in dispensationibus præcipit, ea cautela esse accipiendum monent, *ne subditi hac occasione extra Provincias suas evocentur.* Hæc cautela adhibita est & ad illud Decretum (b), quo statuitur, præter Ordinarium designandas esse aliquot personas, quibus causæ ecclesiasticæ in partibus à Papa, ejusque legatis committi queant, debeantque.

Sic

(a) Trid. sess. 22. cap. 5. (b) Sess. 25. cap. 10.

33 Sic in Gallia & usus regni habet, quod oporteat Judices delegatos esse intra limites, & jurisdictionem Parlamenti, cui reus ipse subjectus est, quia in Curias ecclesiasticis multa intercurrere possunt, quæ cogant litigantes recurrere ad Curias Parliamentorum, vel pro interdicto de nihil innovando, aut attentando, vel pro recipiendis appellationibus ab abusu &c.

34 Si districtus Parlamenti, seu Provinciæ se tam late extendat, ut, etsi intra limites patriæ quis citaretur, tamen ultra unam dietam extra suam diœcesim in iudicium provocaretur, tunc hoc casu, licet non posset excipere, quod extra Provinciam citaretur, posset tamen excipere, quod contra Constitutionem Bonifacii VIII. ultra unam dietam extra suam Diœcesim provocaretur: cui Constitutioni per leges illas regias, de evocandis extra Provinciam, nullatenus in hoc puncto est derogatum. Obtinet idem & in secunda, ulteriori que instantia.

35 Veteri jure frequentius Episcopi munus arbitri in se suscipere. Rescripserunt veteres Imperatores: *Siquis ex consensu apud S. Sedis Antistitem litigare voluerint, non vetabuntur: sed experiantur illius in civili duntaxat negotio, more arbitri sponte residentis iudicium.* Refert. L. 7. C. de Episc. Audient.

Cap. 4.
De Arbitr.

36 Integritas episcopalis iudicii in civili imperio tantam promeruit reverentiam, ut sancti illi Patres non tam finiendis causarum litibus, quam placandis animorum dissidiis duce charitate operam darent. Hoc genus officii proprium est arbitratorum, mediatorumque, qui non tam contententium litem definiunt, quam ejus finiendæ consilium, nodumque contententibus amicabiliter suggerunt.

37 Supra retulimus Concilii Triburiensis monitum, quo rogatur Ludovicus Rex Germaniæ, ut Comites, & Ministros Reipublicæ deligeret, *qui plus litigantes ad concordiam, salva justitia, revocare studeant, quam committere, ut ipsi inde aliquod lucrum possint habere. Quos si pacificare non poterint, tunc justum iudicium decerni faciant.* Quis dubitet, primum esse boni iudicis officium, ut experiatur, si materia difficultatis plurimum habeat, & iudicii sententia anceps videatur, partibus amicam compositionem, vel per se, vel per alios, vel semel, vel sæpius persuadere? Aberrant vero ab hoc officio illi Judices, qui videntes alterius partis bonam causam, nihilominus eam ad concordiam incitant, ut de suo jure quidquam remittat, aut tum demum partes ad compo-

Esp. Van. Ep. Tom. II.

Tt

si-

sitionem provocant, postquam jam omnes litis expensæ factæ sunt.

38 Nonnullibi frequens est, quod illi, iidemque in arbitratores, & arbitros eligantur; utpote, ut in causis controversis utramque personam arbitratoris, & arbitri suscipiant, eo ordine, ut, si partes consiliis, rationibus, pacificationibus ad amicam compositionem induci queant, id primo curent; si id non valebunt, rem omnem juris ordine definiant.

39 Arbitri eliguntur vel ex compromisso, vel ex juris dispositione: hi & arbitri juris dicuntur. Jure civili si Judex recusabatur, causa ad arbitros juris, quia necessario eligenti erant, devolvebatur. Jure Decretalium valorem rescripti, de quo Judices convenire nequeunt, decidunt juris arbitri. *c. 14. de Rescript.* Jure civili arbitri juris ipsam causam principalem excuciebant: Jure Decretalium, suspensio negotio principali apud arbitros non nisi de exceptione recusationi agitur. *c. 39. de Offic. & Potest. Judic. Deleg. & ibi Bohem.*

40 Arbitri compromissarii ex libera partium voluntate eliguntur. De jure civili Judices ordinarii in arbitros eligi haud possunt: possunt vero jure Decretalium eligi tum Judices ordinarii, tum delegati. *tit. 7. & 10. de Arbitr.* tum in causa ecclesiastica, & laici in consortio Clericorum. *c. 9. ibi* tum in causa civili & foeminae jurisdictione territoriali instructæ. *c. 4. de For. Comp.*

41 Arbitrium committitur vel uni, vel pluribus, & his vel definite, vel indefinite. Si plures fuerint indefinite, seu simpliciter electi, uno eorum absente, utcunque per contumaciam, reliqui jure civili procedere nequeunt. Jure Decretalium aliud obtinet; ut nimirum, si unus ex tribus legitime citatus, cessante legitimo impedimento absit, possint reliqui duo negotium examinare, & libere procedere, quia contumacis absentiam præsentia divina supplere censetur. *c. 2. de Arbitr. in 6.*

42 Præstat plures in numero inæquali potius, quam æquali assumere, ut in casu dissensus major pars decidat. *L. 17. §. 6. ff. de Arbitr.* Aliquando partes pro casu dissensus æqualis numeri ipsum tertium designant, quem oportet advocare, ut majora faciant, aliquando vero illam electionem tertii arbitris relinquunt. Et tunc jure Decretalium simpliciter nihil agitur; id quod & jure civili tum demum obtinuit, si revera arbitri in eligendo tertio dissensissent. *c. 12. de Arbitr. & ibi Bohem.*

Ar-

43 Arbitri, sive æquam, sive iniquam sententiam dixerint, officio suo functi sunt, ut à Judice ordinario oporteat illam sententiam executioni dari, quia appellationi haud locus superest. Passim tamen receptum est, quod in vim appellationis reductio ad boni viri, utpote Judicis arbitrium peti possit, tametsi pœna compromisso adjecta, & reductioni expresse sit renunciatum: nam & adversus hanc renuntiationem restitutio datur, & reductio admittitur. Fit inde sæpe, quod omnes cautelæ, quæ pro robore arbitrorum quondam fuere statutz, corruant, adeo, ut hodie vis arbitrorum pene totaliter videatur enervata, quia compromissa magis ad augendas, quam finiendas lites hinc facere possunt.

44 Quia his experimentis compertum fuit, vinculum arbitralis sententiæ tam sæpe vacillare, inventa est alia ratio tollendarum litium, nempe, ut statim, atque terminata est causa ab arbitris, litigantes coram eis transigant apud tabeliones, id est, & contestationes, quæ factæ ab eis fuerant, & judicium, quod ab arbitris latum est, auctoritate transactionis muniant, ut nihil amplius pateat, tantillumve emineat præter illum contractum, quem faciunt & à Senatu confirmari, ut nec restitutio ex capite læsionis bonis peti queat.

45 Jure civili solebant compromissa fieri vel simplici stipulatione, vel & pœna interposita. Sed juramentum sustulit Justinianus. *Ne, inquit, ex hoc in perjurium invitum incidant homines, propter Judicum ignorantiam pejerare compulsi: sed omnino, qui Judicem, aut Judices eligant, cum pœna eligant, eos, quatenus partes ad invicem coeant, & necessitatem habeant aut contentæ esse judicio; aut, si retractare voluerit alter det multam.* Refert. *Nov. 82. cap. 11.*

* 46 Jure novo in Curis ecclesiasticis revixere compromissa jurata. Nam arbitrorum cum interpositione juramenti electorum mentio fit. *c. 2. & 9. de Arbitr.* Cavendum, ne nimia juramentorum frequentia invalescat in judiciis. Quid enim à rationibus SS. Patrum alienius communi usu juramentorum: *At Dominus (a): Iterum audistis, qua dictum est antiquis: non perjerabis: reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino — sit autem sermo vester est, est; non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.* Hinc & monet S. Jacobus (b): *Ante omnia autem, fratres mei! nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum: sit autem sermo vester, est, est; non, non: ut non sub judicio decidatis.*

Ti 2

Jux-

(a) Matth. 5. (b) Jacob. cap. 5.

Juxta S. Hieronymum (a): *Evangelica veritas non recipit juramentum, quum omnis sermo fidelis pro juramento sit.* Quid brevius sententia S. Chrysostomi (b)? *Si enim credis, quod verax sit homo, ne juramenti necessitatem adducas: si vero nosti, quod mentietur, ne pejerare cogas.* En & sententiam S. Augustini (c): *Perjurium præcipitium. Qui jurat, juxta est: qui non jurat, longe est.* Et infra: *Istam ergo consuetudinem quotidianam crebram sine causa, nullo extorquente, nullo de tuis verbis dubitante, jurandi, avertite à vobis, amputate à linguis vestris, circumcidite ab ore vestro.* Monet S. Gregorius (d): *Sit ergo cautus unusquisque antequam juret, ut aut ne omnino juret, aut facturum se mala non juret. Cautos quippe nos esse Dominus insinuat, dicens: sit sermo vester: est, est; non, non.*

TIT. VII.

De Ministris Curie Ecclesiasticæ.

CAP. I.

De Assessore.

1 **D**um circa sæculum 12. cœperunt in tribunalibus ecclesiasticis causæ forensi stylo instrui, & secundum legum etiam civilium rigorem examinari, & decidi, una in his tribunalibus invaluerunt Officiarii, & ministri fori civilis, atque ad exemplum Officiatorum, & Ministrorum jurisdictionis civilis iisdem pene legibus instituti, atque ordinati sunt.

2 Notavit Carolus Loyseau (e), vice fundamenti in hac materia tenendum esse, quod officia fori ecclesiastici iisdem juribus, & regulis regnantur, quibus officia sæcularia. Unde tanquam axioma habetur, quod officia fori ecclesiastici idem jus, easdemque regulas cum foro sæculari observent, & teneant.

3 Unde, si quis noscere velit originem, & naturam Ministrorum Curie ecclesiasticæ, nec non eorum munus, & officium, regulasque, quas observare debent, eam notitiam sibi comparare ex jure civili debebit, investigaturus, quæ sint,

(a) S. Hier. in Matth. cap. 5. (b) S. Chrys. hom. 15. ad Pop. Antioch.
(c) S. Aug. serm. 180. de divers. (d) S. Greg. lib. 5. in 1. Reg.
(e) Carol. Loys. tract. de offic. l. 5. cap. 6. num. 33.

sint, fuerintve hujusmodi Ministrorum apud civiles Magistratus partes, & leges.

4 Jure civili majoribus Magistratibus utpote vel viris militaribus, vel aliis negotiis distractis datum fuerat, Assessorem, veluti Consiliarium, ut in causarum forensium discussione, & decissione, utpote juris peritus, sibi operam præstaret, adoptare. Inquit Paulus: *Omne Officium Assessoris, quo juris studiosi partibus suis funguntur, in his ferre constat; in cognitionibus, in postulationibus, libellis, editis, Decretis, Epistolis.* Refert. L. 1. ff. de Offic. Assess.

5 Inter Magistratus majores recensentur Præfecti Prætorio, Præsides, Proconsules, Prætores, quibus jus fuerat adsciscendi sibi in consilium Assessorem, publico ei constituto salario. Hoc exemplo hodie Principes, & qui Provinciis præsunt, eligunt sibi Assessores, qui Consiliarii Principis dicuntur, quia Parlamenta, Consilia, & Consistoria Principum constituunt. Inferiores vero Magistratus suos habere solent Secretarios, & Grapharios, qui plerumque sunt jurisperiti, & in negotiis forensibus aliquatenus instructi, ut tanquam quidam Assessores in causis instruendis, agendis, definiendisque illis Judicibus ad obsequium, & subsidium sint.

6 His exemplis & Judices ecclesiastici, quibus vel jure ordinario, vel delegato judicandi facultas competeat, in causis tractandis, & terminandis Assessores sibi sociarunt, quia & causæ ecclesiasticæ modo forensi agi consueverant. Apparet ex Synodo Cantuariensi de ann. 1295. sæculo XIII. moris fuisse, quod in tribunalibus ecclesiasticis Advocati in Assessores assumerentur.

7 Ægre inaudit Bonifacius, quod passim hi Assessores in gravamen partium, quia expensis onerabantur, sine justa causa advocarentur. Rescripsit inde Pontifex: *Assessorem autem (ur quandoque faciunt aliqui fraudulenter) nisi eo indigeat, quod conscientie relinquatur ejusdem, sibi nequaquam adjungat. Alioquin de suo proprio providere teneatur eidem, si autem indigeat, ipsum neutri parti suspectum assumens, ei de competenti salario, proinde moderando ab eo, faciat à partibus communiter provideri.* Refert. c. 11. §. 5. de Rescr. in 6.

8 Vetat ergo Pontifex passim Assessorem vel in gravamen partium, vel in gratiam amici assumi, nisi Judex ei de proprio providere velit. Si autem justa causa sit, quia vel Judex tantum peritiam juris non habet, vel per ægritudinem corporis uberiori discussioni impar est, vel causa difu-